

V italijanski povojni zgodovini ne manjka nepojasnjenih dogodkov. Že v samem prvem povojnem času je bilo precej dogodkov, ki še čakajo na popolno osvetlitev kot je primer poboj delavcev na Siciliji 1. maja 1947 v kraju Portella della Ginestra. Na udeležence prvomajskega slavlja, ki je bilo obenem tudi proslavljanje uveljavitve KPI na takratnih proslavah (20. aprila istega leta), so streljali pripadniki banditske tolpe Salvatoreja Giuliana. Že nekaj ur po poboji je bilo jasno, kdo je streljal, medtem ko ni bilo nikoli povsem pojasnjeno, kdo je naročil protidelaško morijo. In še danes se mnogi avtorji vprašujejo, ne da bi v arhivih našli zadovoljivega dogovora, v kolikšni meri so bile v organizacijo zločinskega napada vpletene država in nekatere njene institucije.

Nekaj podobnega velja tudi za obdobje strategije napetosti in za svinčena leta, ki so tako dramatično zaznamovali dogajanje v Italiji v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja: materialni krivci so v glavnem znani, čeprav so se mnogi izognili pravični kazni, jasno je tudi, da je dogajanje na italijanski politični sceni pogojevalo merjenje moči med severnoatlantsko povezavo NATO pod vodstvom ZDA in vzhodnim blokom (varšavski pakt), ki ga je vodila Sovjetska zveza, ni pa še povsem jasno, v kolikšni meri so bile v vse to vpletene italijanska država in njene institucije.

Italija, ki je »prava letalonosilka sredi Sredozemlja« in je bila v obdobju hladne vojne na meji med Vzhodom in Zahodom, vezni člen med razvitim Severom in nerazvitim vendar s surovinami bogatim Jugom, je bila zato tudi teater zakulisne vojne, prizorišče rovarjenja obveščevalnih služb. Nekatere od teh struktur so bile odkrite v sedemdesetih letih, za obstoj drugih - na primer strukture Stay Behind, ki je bila v Italiji poimenovana Gladio - se je zvedelo šele po padcu Berlinskega zidu. Nekatere pa so ostale kljub temu v zakulisju, odkrite so bile šele ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, njihova vloga pa je bila obelodanjena šele sedaj in sicer zaradi prizadevnosti nekaterih raziskovalnih novinarjev in zgodovinarjev. Ta struktura, sicer neformalna in brez vsakršnega uradnega statusa, je bila poznana kot »znana služba« (nota servizio), proti koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa tudi kot »vezni člen« (anello), je skrivna nit, ki povezuje mnoge od italijanskih povojnih skrivnosti. Najbolj presenetljivo pa je dejstvo, da več kot pol stoletja ni bila objavljena nobena informacija o njenem zakulisnem delu, o tem niso bili informirani sodniki, ki so raziskovali strategijo napetosti in svinčena leta, zanjo ni vedela niti parlamentarna komisija, ki nadzoruje delo obveščevalnih služb. Informacije so ostale v ozkem krogu »posvečenih«, preseneča pa dejstvo, da na tako strukturo ni na primer nikoli namignila KPI, čeprav je imela široko razpredeno mrežo tipikal v italijanski družbi in zelo učinkovito informacijsko službo.

Morda bo na ta vprašanja lahko odgovoril kdo od mlajših raziskovalcev, ki se bo v prihodnje ukvarjal z italijanskim povojnim obdobjem in ki bo lahko prišel do ustreznega arhivskega gradiva, novica o »znani službi« pa je prišla na dan po golem naključju v maju leta 1998. Poldrugo leto prej so v skladišču v Ul. Appia v Rimu odkrili tudi skrivni arhiv Silvana Rusomanna, policista in pripadnika obveščevalnih služb, ki je dolgo let deloval v uradu za zaupne zadeve pri notranjem ministru, bil je na Južnem Tirolskem v obdobju bombnih napadov, deloval v času strategije napetosti in svinčenih let. Takratni notranji minister Giorgio Napolitano je odredil preiskavo. Med urejanjem tega gradiva je eden od policistov, ki je sodeloval z zgodovinarjem Aldom Giannulijem (izvedenec za obveščevalne službe, strokovni sodelavec sodnikov in parlamentarnih preiskovalnih komisij), naletel na sveženj »vir Dario«, v katerem je bil tudi zapis (štiri gosto tipkane strani) z datumom 4. april 1972, ki je govoril o »znani službi« in njenem zakulisnem delu in katerega avtor je bil pripadnik te službe Adalberto Grisolia. Giannuli se je začel ukvarjati s to službo, ker ga je k temu spodbudil sam začetek zapisa, po katerem je služba nastala takoj po vojni na pobudo generala Maria Roatte. Del gradiva je najprej obdelala novinarka Stefania Limiti, ki je z založbo chiearelettere leta 2009 objavila esej L'anello della repubblica (Člen republike), založba Tropea pa je septembra letos objavila Giannulijev študijo Il Noto servizio, Giulio Andreotti e il caso Moro (Znana služba, Giulio Andreotti in pimre

Moro). Knjigi sta tudi gradivo, na osnovi katerega je bil napisan pričujoči članek. Glavni značilnosti »znane službe«, na kateri soglasno opozarjata Limitijeva in Giannuli je njena protikomunistična naravnost in dejstvo, da je bil ves čas njene delovanja njen glavni politični referent večkratni minister in predsednik vlade Giulio Andreotti.

Služba je bila oblikovana takoj po vojni na pobudo dolgoletnega voditelja fašistične vojaške obveščevalne službe SIM gen. Maria Roatte, ki je med drugim poveljeval italijanskim prostovoljcem v Španiji, kot poveljnik italijanskih okupacijskih enot pa je odredil krvoločno zatiranje odporniškega gibanja v Jugoslaviji. Roatta, ki je po kapitulaciji leta 1943 pobegnil v Bari skupaj s kraljem in drugimi predstavniki oblasti, je bil nato razrešen in zaprt. 4. marca 1945 pa je pobegnil iz vojaške bolnišnice, dobil nekaj časa zatočišče v Vatikanu, nato pa odletel v Španijo (kaže, da je letalo vodil pilot Adalberto Titta, ki je bil nato eden od vodilnih ljudi »znane službe«), kjer ga je Franco sprejel z velikim navdušenjem in ga imenoval za svojega vojaškega svetovalca. Leta 1949 ga je prizivno sodišče oprostilo obtožbe, da je soodgovoren za umor bratov Rosselli, odgovornost za ostale zločine pa je že leta 1946 zbrisala amnestija. Kljub temu se je Roatta vrnil v Italijo šele leta 1966, dve leti pozneje pa umrl.

Kaže, da je zametke bodoče »znane službe« Roatta snoval v času, ko se je skrivaj v Vatikanu, nezadovoljstvo nekdanjih pripadnikov vojske, ki naj bi žugali tudi z možnostjo udara, naj bi izkoristili Američani in pritisnili na takratnega predsednika vlade Alcideja De Gasperiya, da je izključil iz vladne povezave komuniste in socialiste. Somišljenikom Roatte so prišli na pomoč tudi industriji v severni Italiji, ki so takoj po vojni osnovali svojo informacijsko službo in vanjo vključili pripadnike nekdanje fašistične obveščevalne službe, ki za razliko od italijanske vojske po kapitulaciji ni razpadla.

Roatta in njegovi ljudje so postopno izgubili vpliv v začetku petdesetih let, ko je bila že »ad acta« vsakršna možnost obnavljanja monarhije v Italiji in ko je bil zavrnjen predlog takratnega notranjega ministra Maria Scelbe, da bi pri notranjem ministru oblikovali direkcijo za civilno zaščito (ustanovljeno naj bi bilo telo z okoli tisoč pripadniki, ki naj bi jih novačili v določenih krogih, njihova naloga pa naj bi bila vse prej kot zaščita ljudi).

Načrt je spodletel, z njimi tudi zamisel, da bi uredili status pripadnikov »znane službe«, vodenje so prevzeli drugi ljudje, ki so prihajali tudi iz podjetniških vrst. Rimsko sekcijo naj bi vodil Felice Fulhignoni (nekaj let pozneje je ustanovil časopisno agencijo Kronos), milansko pa gradbenik Sigfrido Battaini. Znatno vlogo naj bi odigral tudi frančiškanski pater Enrico Zucca, ki je po vojni veliko pomagal predstavnikom fašističnega režima na begu in je med drugim dal časa skrival v samostanih v okolici Milana Mussolinejevo truplo, ki so ga pripadniki fašistične stranke leta 1946 odnesli z milanskega pokopališča Musocco, kjer je bil duce pokopan pod drugačnim imenom. Pater Zucca je vse do svoje smrti odigral v »znani službi« pomembno vlogo predvsem zaradi vezi, ki jih je imel s krščansko demokracijo, ki je delovala v Lombardiji.

Zadržal sem se nekoliko več pri nastanku »znane službe«, ker se že v tem nakazuje smisel delovanja te skupine, ki je štela do 164 pripadnikov (med njimi gre omeniti fašističnega novinarja Giorgia Pisanoja, voditelja skupine MAR Carla Fumagallija, zasebnega detektiva Toma Ponzija, televizijskega konferansjeja Feba Contija, grofa Edgarda Sogna), njeno delovanje se je v šestdesetih in sedemdesetih letih večkrat pletalo z delovanjem tajne framasonske lože P2, ki jo je vodil Licio Gelli.

»Znana služba« je ves čas iz zakulisja skušala vplivati na dogajanje v Italiji: med drugim naj bi finančno podprla tisti del socialistične stranke, ki ga je vodil Pietro Nenni, ki se je znebila vpliva KPI (iz finančne zadrege naj bi takrat socialistom pomagala tudi Zveza jugoslovanskih komunistov s posojilom 500 milijonov lir), sodelovala je pri organizaciji srečanja, ki ga je v rimskem hotelu Parco dei principi od 3. do 5. maja 1965 priredil inštitut Alberto Pollio in ki je razpravljalo o psihološki vojni seveda proti komunistični nevarnosti.

Čeprav dokazov o neposredni povezavi ni, kar nekaj indicij navaja k sumu, da so pripadniki »znane službe« odigrali neko vlogo tudi v strategiji napetosti, vsaj pri brisanju sledi za avtorji bombnega te-

Še ena skrivnost

»Znana služba« petdeset let zakulisno delovala v Italiji

VOJMIR TAVČAR

rorističnega napada v Kmečki banki na Trgu Fontana v Milanu in v poskusu državnega udara, ki ga je organiziral »črni princ« Junio Valerio Borghese.

Urad za zaupne zadeve pri notranjem ministru je 4. aprila 1972 dobil poročilo Grisolie o delovanju »stalne službe«. Avtor sporočila se je za to baje odločil spoznavno s takratnim socialističnim županom Milana Aldom Anasijem, ki naj bi mu »znana služba« grozila z ugrabitvijo. Ta poteza in preiskave sodnikov, ki so odkrili nekaj ozadij strategije napetosti, je prisililo »znano službo«, da je poniknila. Na prizorišče je zopet prišla leta 1977 s primerom Herberta Kapplerja. Nemčija je od konca vojne pritiskala Italijo in zahtevala izročitev esesovskega oficirja, ki je bil soodgovoren za poboj talcev v Ardeatinskih jamah nedaleč od Rima in je bil zaradi tega obsojen na dosmrtno ječo, leta 1977 pa naj bi vlada iz Bonna (takrat je bil Bonn glavno mesto Zah. Nemčije), ki jo je Italija zaprosila za izdatno posojilo, da bi bila kos gospodarskim težavam, ki so ogrožale liro, postavila kot pogoj za dodelitev posojila prav osvoboditev Kapplerja.

Ker bi pomilostitev esesovskega morilca izzvala v Italiji val ostrih protestov, je italijanska vlada zadevo rešila z zvijačo in omogočila Kapplerju beg. Po uradni verziji, zaradi katere je bil prisiljen k odstopu takratni obrambni minister Vito Lattanzio, naj bi Kapplerjev beg organizirala njegova žena Annaliese Walther Wenger, ki naj bi umirajočega moža skrila v kovček, ga s pomočjo vrvi skozi okno spustila na dvorišče, nato ga spravila v avto, s katerim je vozila neprekinjeno do italijansko-avstrijske meje in jo skrivaj prestopila. V resnici je Kappler z ženino pomočjo in s soglasjem vojaških paznikov neovirano zapustil rimsko vojaško bolnišnico, kjer je bil na zdravljenju, odšel do otoka na Tiberi, kjer ga je čakal Adalberto Titta (isti, ki je omogočil beg v Španijo generalu Roatti), ki ga je pospremil najprej v neko kliniko na zdravniški pregled in ga nato z avtomobilom peljal do mejnega prehoda na Brennerju, kjer ga je izročil nemškima vojaškima zdravnikoma, ki sta ga pospremila v Nemčijo.

Ko je bil leto pozneje v Rimu ugrabljen takratni predsednik Krščanske demokracije Aldo Moro, je bila znana služba na nek način vpletena v »reševanje« te afe-re. Prav Titta naj bi bil tisti »skrivnostni posrednik«, ki so ga ugrabitelji Rdečih brigad omenili v svojem 4. sporočilu. Glavno vlogo v celotni zadevi pa naj bi odigral ameriški izvedenec v psihološki vojni Steve Pieczenik, ki je s svojimi potezami one-

Na fotografiji desno general Mario Roatta, zgoraj truplo Alda Mora ob odkritju na Ul. Caetani v Rimu (1977)

mogočil Morovi družini in tudi socialistični stranki, da bi začeli pogajanja z ugrabitelji. Njegov cilj, kot je nekaj let pozneje priznal v intervjuju, je bil prepričati, da bi ugrabitev Mora destabilizirala Italijo in njeno vodilno vladno silo, Krščanska demokracijo. Zato naj bi pogajanja z pripadniki Rdečih brigad vodil tako, da jih je pripravil, da so Mora umorile, izjave, ki jih je dal Moro (še posebej trakovi z posnetki njegovih zasliševanj) pa izginili. Pieczenik naj bi dosegel molk tudi pripadnikov Rdečih brigad, saj nobeden od pripadnikov prevratniške skupine, ki so bili vpleteni v ugrabitev, ni nikoli jasno spregovoril o zadevi Moro, pa čeprav so obljubljali, da bodo najprej revolucionarni krogi, nato pa vsa italijanska javnost seznanjeni s priznanji demokratskega voditelja.

Če je v zadevi Moro »znana služba« igrala pod takirko ameriškega izvedenca, je pri ugrabitvi Cira Cirilla (deželnega svetnika KD v Kampaniji so Rdeče brigade ugrabile aprila 1981), igro vodila neposredno, saj naj bi v stik s takratnim voditeljem neapeljske kamore Raffaelejem Cutolom vstopil prav Titta. Cirillo je bil izpuščen proti plačilu odkupnine, kot v primeru Moro so se tudi Cirillovi ugrabitelji zavezali molku.

Zadeva Cirillo Titti ni prinesla sreče, umrl je ob koncu istega leta. Infarkt naj

bi bil vzrok prometne nesreče, v kateri je bil Titta tako hudo poškodovan, da je dan potem izdihnil. Njegova smrt ni bila raziskana in še danes vzbuja veliko vprašanj. Titta pa je bil vsekakor le eden od od dolge vrste ljudi, ki po aferah Moro in Cirillo umrli nasilne smrti. Ubityh je bilo nekaj novinarjev, ki so te afere raziskovali, ubity so bili voditelji kriminalnih tolč, ki so bili ali posredniki pri pogajanjih z Rdečimi brigadami ali drugače vpleteni v aferi, v Palermu je bil umorjen general Carlo Alberto Dalla Chiesa, ki je tudi raziskoval zadevo Moro in med drugim nekaj let po državnikovi smrti v bazi teroristov v Ul. Montenevoso v Milanu našel celoten tipkopis Morovih zasliševanj.

»Znana služba« je zamrla po odkritju tajne framasonske lože P2, ki jo je vodil Licio Gelli in katere pripadniki - glej naključje - so bili na čelu obveščevalnih služb v času ugrabitve Alda Mora. Ves čas je »znana služba« delovala protizakonito, na ta način niso bile možne niti tiste minimalne kontrole, ki jo nad uradnimi službami izvajata vlada in parlament. Kot pravi Giannuli je ostala dejanski okostnjak v omari italijanske republike. Morda bodo k osvetlitvi pripevali mladi raziskovalci, ki kažejo - tako Giannuli - veliko več radovednosti za to obdobje kot njihovi docenti in mentorju.